

XALQARO STANDARTLAR BO'YICHA TUZILGAN HISOBOTLAR AUDITINI O'TKAZISHNING O'ZIGA XOS TOMONLARI

Mirzabaeva Ulzada Jaqsilq qizi

*Qoraqalpoq Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti "Buxgalteriya hisobi va audit"
yo'nalishi 3-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada auditor sifatida faqat bir tashkilotning moliyaviy hisoboti auditni amalga oshirish mumkin, yoki tashkilot moliyaviy hisobotlari audit va moliyaviy hisobotlarni ustidan ichki nazorat integratsiyasini amalga oshirish mumkin. Kompleks audit AQShda yirik aksiyadorlik kompaniyalari uchun talab qilinib, uning asosiy tamoyillari har qanday moliyaviy hisobotlar audit uchun amal qiladi.*

Kalit so'zlar: *audit, moliyaviy hisobot, xalqaro buxgalteriya hisobi.*

"Kompleks auditning ijobiy tomoni" amaliy auditda ko'rsatilishicha, moliyaviy hisobot audit va ichki nazorat integratsiyasi auditda samaradorlikka olib keladi. Audit xulosasini shakllantirish jarayoni asosan moliyaviy hisobot audit va kompleks audit uchun bir xil bo'ladi. Biroq, kompleks auditda auditor moliyaviy hisobot ustidan ichki nazorat tizimining samaradorligi fikrini beradi va moliyaviy hisobotlar bo'yicha xulosa berishda qo'shimcha audit ishini amalga oshiradi. Xususan, mijozning balans sanasidagi ichki nazorat tizimida jiddiy xatolik mavjud bo'lganda auditorning amalga oshiradigan ishi ortadi.

Audit xulosasini shakllantirish jarayonining muhim jihati mijozning ichki nazorat tizimi va moliyaviy hisobotlar bilan bog'liq majburiyatlari hisoblanadi. Bu munosabatlar rejalashtirish va audit o'tkazish uchun muhim ahamiyatga ega. Auditorlik xulosasini shakllantirish jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat:

I bosqich. Mijoz jalb qilish va uzluksizlikni ta'minlash uchun qaror qabul qilish

II bosqich. Riskni baholashni amalga oshirish

III bosqich. Ichki nazoratning samarali ishlashi bo'yicha dalil to'plash

IV bosqich. Hisob yozuvlari bo'yicha mohiyatan dalillar to'plash, axborotni ochib berish va tasdiqlash

V bosqich. Auditni yakunlash va auditorlik xulosasini tuzish.

Har bir bosqich doirasida auditor moliyaviy hisobot audit yoki kompleks auditni amalga oshirishda turli amallarni bajaradi. 6-jadvalda ushbu amallar ko'rsatilgan. Ushbu amallar auditorlik kasbi, qonunchilik va professional javobgarlikka ta'sir qiladi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari butun jahonda moliyaviy hisobot standartlarining yaqinlashishida, kelishuvida va yanada yaxshilanishida muhim rol o'ynadi. Ulardan quyidagi maqsadlarda foydalaniladi:

- ko'pchilik mamlakatlarda hisob va hisobotga qo'yiladigan milliy talablar uchun asos bo'lib xizmat qilish;

- hisob va hisobotga nisbatan o'z talablarini ishlab chiqayotgan alohida mamlakatlar uchun xalqaro etalon sifatida ishlatilishi (sanoati rivojlangan mamlakatlar bilan bir qatorda endi

rivojlanib borayotgan bozorlar uchun, masalan, Xitoy, Osiyoning boshqa mamlakatlari hamda sobiq Sovet Ittifoqi mamlakatlari ham shular jumlasidandir);

- fond birjalari va tartibga soluvchi organlar tomonidan moliyaviy hisobotni Moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlariga mos ravishda tuzilishini talab qilgan hollarda;

- kapital bozorlari uchun standartlar ishlab chiqishda to'lig'icha Moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlariga asoslanishga qaror qilgan Yevropa Komissiyasi kabi milliy organlar tomonidan ishlatishi;

- Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talab qilinmaydigan mamlakatlarda ham kompaniyalar soni ortganligi tufayli foydalanilishi. Yuqoridagilar tufayli Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari butun jahonda yanada kengroq foydalanilmoqda va tan olinmoqda. Hatto ba'zi mamlakatlar Moliyaviy Hisobotlar Xalqaro Standartlar (MHXS) ni o'z standartlaridek o'zgarishsiz ishlatishmoqda, ba'zilari esa mamlakat xususiyatidan kelib chiqib ba'zi o'zgarishlarni kiritmoqdalar. Ko'p millatli yirik kompaniyalar esa Moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlaridan foydalanish ular uchun qulayligini ta'kidlashmoqda. Moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlarining tan olinishi va tobora ko'proq ishlatilishini isbotlovchi eng muhim voqealardan biri bu Qimmatbaho qog'ozlar va birjalar bo'yicha Komissiyalarning Xalqaro Tashkiloti tomonidan xorijiy kotirovkalar uchun Moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlarining asos qilib olinishidir. Evropa Komissiyasi esa Moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlariga hisobotning va umuman buxgalteriya hisobining muvofiqlashishi nuqtai nazaridan Yevropa Ittifoqida adolatli va samarali raqobot muhitini saqlashda muhim ekanligini e'tirof etmoqda. Yevropa Komissiyasi moliyaviy hisobot standartlari garmonizatsiyasida MHXSK bilan hamkorlik qilish samarali ekanligini rasmiy ravishda e'lon qilgan. AQShning Qimmatbaho qog'ozlar va birjalar bo'yicha Komissiyasi esa quyidagilar haqida 1996 yil 11 aprelda ma'lum qildi:

- standartlar buxgalteriya hisobining keng qamrovli bazisini taqdim etuvchi buxgalterlik talablarining asosiy qismini o'z ichiga olishlari kerak;

- standartlar yuqori sifatli bo'lishlari shart, chunki ular ma'lumotlarning taqqoslanuvchanligi, ravshanligi hamda to'liq yoritilishini ta'minlashlari kerak; 11 - standartlar interpretatsiyasi berib borilishi kerak va ularga so'zsiz amal qilinishi kerak. Shunday qilib, MHXSK tomonidan hozirgacha ishlab chiqilgan standartlardan foydalanish xalqaro hamjamiyatga yuqori samara bermoqda, deb xulosa qilish mumkin.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini ishlab chiqish, qabul qilish va foydalanish imkoniyatlari Hozirgi vaqtda aksionerlar va boshqa foydalanuvchilar uchun tayyorlanayotgan moliyaviy hisobotlarda mamlakatdan mamlakatga o'tib borayotgan, ayrim hollarda bir mamlakatdagina foydalaniladigan buxgalterlik printsiplari va qoidalari ishlatilmoqda. Shunday qilib buxgalterlik hisobotlarida taqqoslanuvchanlik yetishmasligi mumkin. Bu holatning noqulayligi shundaki, moliyaviy hisobotdan foydalanadigan investitsion tahlilchilar va boshqa foydalanuvchilar hisobotni tahlil qilish jarayonida uning tarli standartlarga binoan tuzilganligi tufayli qo'shimcha xarajatlar qilishiga to'g'ri keladi. Ular hisobotlar interpretatsiyasida chalkashliklarga duch kelishlari ham mumkin. Ushbu jarayon bilan bog'liq holda kapitalning jahon bozorida samarali raqobat yomonlashishi, kompaniyalar esa kapitalni saqlash bo'yicha yuqori sarf-xarajatlarni o'z zimmlariga olishlariga to'g'ri keladi. Eng asosiysi, turli

mamlakatlar uchun turlicha foyda miqdori ko'rsatilishi oqibatida buxgalterlik hisobotlariga ishonch yo'qoladi. Hisobotlarning xalqaro miqyosdagi turli tumanligi quyidagilarga olib keladi:

- moliyaviy hisobotlarni tuzishga ketadigan xarajatlarning mo'ljaldan yuqori darajada bo'lishi – chunki transnatsional kompaniyalar o'z faoliyatlari haqida turli mamlakatlar uchun turlicha hisobotlar tuzishga majbur bo'ladilar;

- tijorat kompaniyalari turli mamlakatlardagi faoliyatlari moliyaviy natijalarini baholash uchun yagona tizimga ega bo'lish ehtiyoji tug'iladi. Kompaniyalar, bundan tashqari, ularning tashqi hisobotlari faoliyatni baholashning ichki baholashlariga mos tushishlarini ham xohlaydilar. Bu ikki maqsadga erishish esa turli mamlakatlardagi hisobotlar turlicha bo'lgani holda juda mushkul hisoblanadi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari shuningdek, buxgalterlik standartlarini ishlab chiquvchi organlari hali tuzilmagan yoki standartlarni ishlab chiqishga resurslari yetarli bo'lmagan rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham juda foydalidir. Moliyaviy Hisobot Standartlarini ishlab chiqish o'ziga yarasha xarajatlarni talab qiladi, ayniqsa alohida mamlakat uchun standartlar ishlab chiqish chiqim nuqtai nazaridan samarasizdir. Tashqi iqtisodiy moliyaviy qarorlarni qo'llab quvvatlash uchun esa, albatta, butun jahon uchun moliyaviy hisob va hisobot bo'yicha tarkiban bir xil, umumqabul qilingan va majburiy standartlar to'plami zarurdir. Aynan ana shu vazifa MHXSK zimmasiga yuklatilganidir. 12 Quyida MHXSKning 2000 yil 1-yanvar holatiga strukturasi keltiramiz. 2001 yilda uning tarkibi qisman o'zgartirilganligini aytib o'tamiz 3 MHXSKning asosiy tuzilmasi uning Ustavi bilan belgilangan. Yuqorida aytib o'tganimizdek MHXSKning a'zolari asosan Buxgalterlar Xalqaro Federatsiyasiga a'zo bo'lgan barcha buxgalter va auditorlar professional tashkilotlari a'zodirlar. Uning a'zolari barcha faoliyat uchun javobgarlikni uning Ustaviga binoan MHXSK Boshqaruviga topshirganlar. Boshqaruv qator huquqlarga ega bo'lib, shu jumladan:

- jamoatchilik hukmiga xalqaro buxgalteriya hisobi va hisobotiga tegishli munozarali va muammoli masalalarni, agar ularni chop etishga Boshqaruv a'zolarining ko'pchiligi ovoz bergan bo'lsa, havola etish;

- MHXSK nomidan jamoatchilik hukmiga “Standartlarning dastlabki (taxminiy) varinatlari” ko'rinishidagi hujjatlarni havola etish;

- Boshqaruv a'zolarining to'rtidan uch qismi ovoz bergan hollarda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari ni nashr qilish va boshqalar. MHXSK tomonidan Standartni nashr qilish jarayoni:

- Dastur haqida qaror;

- Boshqarma tomonidan Tayyorlov qo'mitasining tayinlanishi;

- Asosiy momentlarni rejalashtirish: -loyihaning amal qilish sohasini aniqlaydi; - tayyorlov qo'mitasi tayyorlaydi, boshqarma tasdiqlaydi;

- Printsiplarning loyihaviy shakllantirilishi. Izohlarni yig'ish maqsadida Tayyorlov Komiteti tomonidan chiqariladi

- Printsiplarning oxirgi tasdiqlanishi: -tayyorlov Komiteti tomonidan tayyorlanadi - boshqarma tomonidan tasdiqlanadi

□ Standartning dastlabki varianti: -tayyorlov Komiteti tomonidan tayyorlanadi; - boshqarma tomonidan tasdiqlanadi; -jamoatchilik mulohazalarini o'rganish maqsadida chop etiladi MHXSK rasmiy nashrlari uch asosiy kategoriyalarga bo'linadi:

□ Moliyaviy Hisobotni tayyorlash va taqdim etishning Kontseptsiyalari;

□ Moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlari;

□ Interpretatsiyalar (izohlar). MHXSK o'z Standartlarini Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari deb nomlangan seriya sifatida nashr etadi. Standartlar tartib bilan raqamlangan bo'lib, agar biror bir standart qayta ko'rib chiqilsa, uning eski raqami saqlanib qoladi, lekin qayta ko'rib chiqish sanasi qavs ichida ko'rsatiladi. Odatda Standartlar MHXSK tomonidan u ishlab chiqilgan sanadan boshlab 30 kun ichida nashr qilinadi. Taklif qilinayotgan standartlar esa alohida raqamlanib, TQS kabi belgilanadi va ular alohida nashr etiladi. 3 M.Bonham and others. Generally accepted Accounting practice under IFRS. Ernst & Young LLP, United States, 2010.- part 1. p.10- 13. 13 1998 yilda "Deloitte & Touche" auditorlik firmasidan Stig Enevolden MHXSK Boshqaruv Raisi etib tayinlangan edi. MHXSK Boshqaruviga Avstraliya, Kanada, Frantsiya, Germaniya, Hindiston, Yaponiya, Meksika, AQSh kabi mamlakatlar vakillari a'zodirlar. Ular "Deloitte and Touche", "KPMG", "PricewaterhouseCoopers" kabi yirik firma va kompaniyalar vakillaridirlar. Boshqaruv tomonidan ma'muriy masalalar bo'yicha Ijroiya Komiteti tayinlanadi. Ijroiya Komiteti tomonidan quyidagi vazifalar bajariladi:

- MHXSKning strukturasi, rejasi va tashkil 'tilishi;

- Standartlarni tavsiya etish bo'yicha faoliyat;

- Byudjet va moliya;

- Tayyorlov Komitetlariga a'zolikning shartlari va tayinlanishi;

- Boshqaruv yig'ilishlarini o'tkazish joyi va vaqtini belgilash;

- Bosh Kotibni tayinlash;

- MHXSKning majburiy rasmiy jarayoni; - Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari va a'zolari bilan o'zaro aloqalar. 1981 yilda MHXSK Boshqaruvi Maslahat guruhiga asos soldi. Maslahat guruhiga yirik tashkilotlar jalb qilingan bo'lib, ular jumlasiga

□ Evropa Komissiyasi;

□ Fond Birjalar Xalqaro Federatsiyasi;

□ AQSh moliyaviy hisobot standartlari bo'yicha Boshqaruvi;

□ Xalqaro Savdo Palatasi;

□ Buxgalterlik Ta'limi va tadqiqotlari Xalqaro Assotsiatsiyasi;

□ Mehnat Konfederatsiyasi;

□ Xalqaro Moliyaviy Korporatsiya (IFC);

□ Baholash Standartlari bo'yicha Xalqaro Komissiya;

□ Jahon Banki;

□ Xalqaro iqtisodiy Hamkorlik va taraqqiyot Tashkiloti;

□ BMTning transnatsional korporatsiyalar va investitsiyalar bo'yicha bo'linmasi kiradi.

Standartlarni ishlab chiqishda maxsus Tayyorlov Komiteti faoliyat ko'rsatadi.

Ushbu Komitet dastlabki tadqiqotlarni o'tkazib, masalalar rejasini hamda ularning sharhini beradi. Jamoatchilik fikr-mulohazalarini o'rganish asosida printsiplarning yakuniy formulirovkasini Boshqaruvga taqdim etadi. Komitet Moliyaviy hisobotning xalqaro

standartlari loyihasining dastlabki variantini ishlab chiqadi va taqdim etadi. Yuqoridagi vazifalarni o'z vaqtida amalga oshirishini ta'minlash maqsadida Interpretatsiya bo'yicha Doimiy Komitet tuzilgan. Hozirgi iqtisodiy rivojlanish davrida moliyaviy hisobotning ikki global tili yanada ko'proq tan olinmoqda: AQSh buxgalteriya hisobi umumqabul qilingan printsiplari (US GAAP) va Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. Moliyaviy xisobot aniqligi va yakunlanganligi, uning global kompaniyalar tomonidan foydalanish extiyojlari tufayli ko'proq Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga murojaat etishmoqda. MHXS asosida tayyorlangan hisobotni juda ko'p mamlakatlar qimmatbaho qog'ozlar bozorlari tomonidan e'tirof etilmoqda. 14 Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha Komitet (MHXSK) – nodavlat tashkilot bo'lib, unga butun jaxon buxgalterlik faoliyati sohasining vakillari a'zodirlar. Komitet doimiy ravishda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini ishlab chiqish va rivojlantirish uchun javobgardir. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari esa, ma'lumki, buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tuzish bo'yicha xalqaro miqyosda umumqabul qilingan qoidalardir. MHXSK – mustaqil notijorat tashkilot bo'lib, u butun jaxonda tijorat korxonalarini va boshqa tashkilotlar tomonidan moliyaviy hisobotlarni tuzish jarayonida qo'llaniladigan buxgalterlik printsiplarini muvofiqlashtirishga erishish maqsadida tuzilgan. Gap shundaki, BMT davlatlararo ekspert guruhi bir qancha korporatsiyalar buyicha hisobni tashkil etish amaliyoti va 46 milliy hisob tizimi buyicha hisobot berilishini o'rganib chiqib, ko'p ko'rsatkichlar bo'yicha milliy hisob tizimlarini taqqoslab bo'lmasligi haqidagi xulosaga keldi. Markaz hisobotida shunday xulosaga kelindi: ayrim rivojlangan mamlakatlarda ko'p sonli kompaniyalar hisob davrining oxirigacha e'lon kilingan foydaga tenglash maqsadida turli rezerv tizimlarini ishlatadilar. Milliy hisob tizimlarida amaldagi barcha belgilari bo'yicha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda milliy tizimlarni ajratib turgan bir qancha farqlar o'rin egallar ekan. Mutaxassislar tomonidan 13 ta milliy hisob tizimining o'rganilishi shuni kursatdiki, ulardan fakat 4 tasidagina (Germaniya, AKSh, Angliya, Yaponiya) resurslarni baholash uslubiyati davlat tomonidan qonuniy ravishda belgilab qo'yilar ekan. Natijada resurslar eng kam baholash usulida hisoblanib, davlat foydasini ko'zlaydi, chunki, kompaniya bu holda foyda summasini maksimal darajada ko'rsatishga majbur bo'ladi. Bu milliy tizimlarning yana 23 tasini o'rganish shuni kursatadiki, ulardan 8tasida (Avstraliya, Belgiya, Kanada, Frantsiya, Italiya, Norvegiya, Shvetsiya, Shveytsariya) davlat uchun emas, balki korxonalar uchun qulaylik sharoit yaratadi. U tashqi bozorda milliy iqtisodiyotni rivojlantirish va qator boshqa sharoitlarni taqazo etadi. To'la ishonch bilan aytish mumkinki, milliy buxgalteriya hisobi yangi yunalishlarni ishlatish hisobi bilan mamlakat iqtisodi rivojlanishi ma'lum taktik va strategik vazifalarini yechishga imkon beradi. Buxgalteriya hisobi milliy tizimlari tahlili nuqtai nazaridan firmalarning mablag' va resurslarini chet el valyutasida aks ettirilishi qiziqish uyg'otadi. Balans tuzilgan sananing joriy kursi bo'yicha baholangan chet el valyutasida balans moddalarining kengayish darajasi bo'yicha tahlil o'tkazildi va ma'lumotlar tuzildi. Bu jihatdan firmalarga ko'proq darajada qulayliklar Frantsiya, Yaponiya, Norvegiya, Niderlandiya, Angliya, Shveytsariya mamlakatlarida, Avstraliya va AQSh firmalari uchun esa kamroq qulayliklar mavjud ekanligi aniqlandi. Milliy hisob tizimlarida iqtisodni tartibga solishga davlatning ta'sir darajasi ham mutaxassislar tomonidan tahlil qilindi. Argentina, Meksika,

Peru, Filippin, Venesuela milliy tizimlari iqtisodni tartibga solishda sezilarli darajada ta'sir ko'rsatuvchi davlatlarga kiradi. Kolumbiya, Nigeriya va Zairda milliy hisob tizimining ishlatilish vositasi bilan davlat iqtisodiga qisman ta'sir etadigan 15 davlatlardir. Qolgan mamlakatlarda turli darajada 20 dan 70% gacha davlatning oraliq ta'siri kuzatiladi. Xalqaro hisob amaliyoti tahlili ularning shakllanishining davlatlararo tashkilotlar, buxgalteriya hisobi xalqaro professional tashkilotlari, xalqaro profsoyuz tashkiloti ta'sirida shakllanishining turli yo'nalishlarini ham ajratishga imkon yaratdi. 4 Mamlakatlararo tizimning shakllanishi bilan parallel holda xalqaro buxgalteriya hisobi tizimi, yagona hisob va hisobot berish xalqaro tizimiga milliy regional hisob tizimlarining yaxlit bir butun qilib birlashtirilishi bo'lib o'tdi. Gap shundaki, XX asrning ikkinchi yarmi xalqaro iqtisodiy munosabatlarning kuchayishi, mamlakatlararo va qit'alararo mehnat taqsimoti, ishlab chiqarishning kooperatsiyalashuvi, ixtisoslashuvi bilan xarakterlanadi. Ilmiy-texnik taraqqiyot natijalaridan foydalanish natijasida chet el investitsiyasini jalb qilish, ishlab chiqarishning internatsionalizatsiyalashuvi transnatsional va multinatsional korporatsiyalarning paydo bo'lishiga olib keldi. Transnatsional korporatsiyalarga quyidagilar misol bo'la oladi: IBM (AQSh), Toyota Motor (Yaponiya), Djeneral Elektrik (AQSh), Toshiba (Yaponiya), Djeneral Motorz (AQSh), Dyupon (AQSh). Muhimi shuki, butun jahon miqyosidagi mahsulotlarining asosiy qismi 25 ta shunday yirik korporatsiyalarda ishlab chiqariladi. Shuning bilan birga ishonch bilan aytish mumkinki, XX asrda iqtisodni internatsionalizatsiya qilish bo'lib o'tdi va u bilan birga buxgalteriya hisobi internatsionalizatsiya kilindi. Bu bir qancha muammolarning paydo bo'lishiga olib keldi:

- xalqaro tajribalarga asoslanib moliyaviy hisobot tuzish;
- xalqaro yoki milliy hisob qoidalariga bo'ysunish;
- xalqaro biznes bilan moslikda informatsion-boshqaruv tizimini tashkil qilish;
- joriy hisobotlar uchun kreditlarni chet el valyutasida aks ettirish. Qilingan ishlar

natijasida BMT vakillari xulosaga kelishdiki, turli mamlakatlarda buxgalteriya hisobini yuritish va hisobotni topshirishga xilma-xil qarashlar mavjud bo'lsa ham, dunyo xo'jaligi va moliyaviy bozorlarning internatsionalizatsiyalashuvini aks ettiruvchi umumiy tamoyillarni ishlab chiqish zarur. Shu maqsadlar uchun ham Buxgalteriya hisobi Xalqaro Andozalar yoki Standartlar bo'yicha Komitet (International Accountins Standart Commitee - IASC) tashkil topgan. Bu Komitetning bosh maksadi imkon boricha turli mamlakatlarning hisob andozalari va hisob siyosatini uyg'unlashtirishdir. IASC andozalarni ishlab chiqishda faqat asosiy hisob parametrlariga, andozalarni juda mukammal qilishga urinmay, alohida olingan mamlakatda ularning qo'llanilishi qiynab qo'ymasligiga ahamiyat beradi. 1983 yildan 2001 yilga qadar MHXSK tarkibiga Buxgalterlar Xalqaro Federatsiyasiga a'zo bo'lgan barcha buxgalter va auditorlar MHXSKga 2 million buxgalterning vakili hisoblangan 112 mamlakatning 153 a'zosi kirgan. MHXSK faoliyatiga uning a'zosi bo'lmagan boshqa tashkilotlar ham jalb qilingan. MHXSKning faoliyatini professional buxgalterlardan tashqari ko'pchilik biznes 4 M.Bonham and others. Generally accepted Accounting practice under IFRS. Ernst & Young LLP, United States, 2010.- part 1. p.13- 17. 16 hamjamiyatlari, kompaniyalar moliyaviy xabarlar, moliyaviy tahlilchilar, fond birjalari, bankirlar, huquqshunoslar hamda qimmatbaho qog'ozlarni chiqarish va ularni sotishni boshqaruvchi agentlar qo'llab quvvatlamoqdalar. MHXSK standartlarni ishlab chiqish va qabul qilish bilan shug'ullanuvchi milliy organlari

bilan ham hamkorlik qilmoqda. MHXSK Yevropa komissiyasi, Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jaxon Banki va AQShning Xalqaro Rivojlanish bo'yicha Agentligi (YuSAID) bilan o'zaro hamkorlikda faoliyat ko'rsatadi. MHXSKning 1992 yilda Ustavida ko'rsatilishicha maqsadi quyidagicha:

- Moliyaviy hisobotlarni taqdim etish jarayonida foydalanish hamda jamoatchilik ehtiyoji uchun moliyaviy hisobot standartlarini shakllantirish va chop etish, ularning qabul qilinishi va ularga amal qilinishiga har tomonlama yondashish;

- Moliyaviy hisobotni taqdim etishga aloqador bo'lgan hisob standartlari va jarayonlari, qoidalarini muvofiqlashtirish va umumiy holda yaxshilab borish ustida ish olib borish.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (keyingi o'rinlarda — MHXS) o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadida:

Belgilansinki, aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug'urta tashkilotlari va yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar:

2021-yil 1-yanvardan boshlab, MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etadi va 2021-yil yakunlaridan boshlab moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlaydi, qonun hujjatlarida MHXSGa o'tishning ertaroq muddatlari nazarda tutilgan yuridik shaxslar bundan mustasno;

2021-yil yakuniga qadar buxgaltyerlarni xalqaro sertifikatlash doirasida “MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot” fanini muvaffaqiyatli topshirganligi to'g'risida hujjatga yoxud “Sertifikatlangan xalqaro professional buxgalter (CIPA)”, “Sertifikatlangan diplomli buxgalter (ASSA)”, “Sertifikatlangan jamoatchi buxgalter (SRA)” va “Xalqaro moliyaviy hisobot bo'yicha diplom (DipIFR)” sertifikatlaridan (keyingi o'rinlarda — xalqaro buxgalter sertifikati) biriga ega kamida uch nafar mutaxassis miqdorida MHXSni sifatli qo'llash uchun yetarli bo'lgan buxgalteriya xizmati xodimlari bilan ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat aktivlarini boshqarish agentligi 2020-yildan boshlab, ushbu bandeda ko'rsatilmagan davlat ulushi bo'lgan xo'jalik jamiyatlari va davlat korxonalarining MHXS asosida buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tayyorlashga o'tish jadvali har yili tasdiqlanishi va 1-iyunga qadar rasmiy veb-saytida e'lon qilinishini ta'minlasin.

Shunday tartib o'rnatilsinki, unga muvofiq moliyaviy hisobotni ixtiyoriy ravishda MHXSGa muvofiq tayyorlaydigan tadbirkorlik subyektlari buxgalteriya hisobining milliy standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot taqdim etishdan ozod etiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Туйчиев А., Кузиев И., Авлокулов А., Шеримбетов И., Авазов И. Аудит. Дарслик-Т.: “Iqtisod-Moliya”, 2019 й. – 530 б.

2. Кузиев И., Туйчиев А., Хожиев М., Якубов М. Внутренний аудит. “IQTISOD-MOLIYA”, 2019 г. – 421 стр.”

3. Хамдамов Б., Илхомов Ш., Каримов Н., Машарипов О., Хожиев М. Амалий аудит. Дарслик-Т.: “Iqtisod-Moliya”, 2021й. – 360 б.
4. Хамдамов Б.К. Аудит халқаро стандатлари: Дарслик -Т.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2020 й. – 290 б.
5. O‘zbekiston Respublikasi «Auditorlik faoliyati to‘g‘risida»gi Qonuni (yangi tahriri). 2021 yil 25 fevral. O‘RQ-677-son.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 4 avgustdagi qarori. «Auditorlarni sertifikatlashtirish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi PQ-5210-son Qarori. <http://lex.uz>
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 fevraldagi qarori «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi PQ-4611 son Qarori. <http://lex.uz>
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3946-son Qarori. <http://lex.uz>